

DÜNYA'DA VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İSLAM BANKALARININ GELİŞİMİ

Nalân ECE^a

ÖZET

Uluslararası krizin başlangıcı olarak kabul edilen Ağustos 2007 tarihinden bu yana, küresel ekonomi yüzde 2 küçüldü. Bunun yanı sıra İslam Bankacılığı yüzde 66 büyüme gösterdi. İslami bankaların, işleyişin yapısındaki farklılıktan dolayı dünya piyasasındaki mali krizden son derece sınırlı bir çerçevede etkilendi. En büyük 100 İslami Bankanın büyüklüğü ise 580 milyar dolara ulaştı. Dünya'da faizsiz bankacılığa her geçen gün ilgi artarken, Türkiye'de Katılım Bankalarının performansında artış gözlenmiştir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği çatısında altındaki kurumlarda aktif ve özkaynak gelişimi hızlı artmıştır. Çalışmada uluslararası İslam Bankaları irdelenmiştir. Global Faizsiz Bankacılık Sistemi içerisinde Türkiye'nin de %3'lük paya sahip olduğu dikkat çekicidir. Dünya'da ve Türk Bankacılık Sistemi içerisinde Katılım Bankaları gelişimi detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Bankacılığı, Katılım Bankaları, Global Bankacılık

DEVELOPMENT OF ISLAMIC BANKS IN THE WORLD AND IN THE TURKISH BANKING SYSTEM

ABSTRACT

Since August 2007, a year accepted as the beginning of the international crisis, global economy has shrunk by 2 percent. Islamic Banking, on the other hand, has managed a growth by 66 percent. Due to the difference of the structure of their functions, the financial crisis in global market has caused extremely limited impact on Islamic banks. The size of the 100 largest Islamic banks has reached total of \$ 580. While interest-free banking in the world gains more popularity day by day, an increase is observed in the performance of participation banks in Turkey, too. Increase in assets and equity in the institutions under the frame of Turkish Participation Banks Association has been rapid. In this study, International Islamic Banks were discussed. It is noteworthy that Turkey has a share of 3 percent in the Global Interest-Free Banking System. Development of participation banks in the world and in the Turkish Banking System was discussed in a detailed manner.

Key Words: Islamic Banking, Participation Banks, Global Banking

^a Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, MYO, İstanbul, nalanece@gmail.com

1. GİRİŞ

Ekonomilerin işleyişinde önemli etkisi olan finansal sistemin temel unsurları; fon arz edenler, fon talep edenler, finansal araçlar, finansal araçlar ve yasal düzenlemeler şeklinde sıralanabilir. Bu temel unsurlar finansal sistemin ana çatısını oluşturmaktadır (Uludağ ve Arıcan, 1999:114).

Dünya’da ilk 1970 yıllarında İslami Bankaların faaliyeti başlamaları ile birlikte dünya çapında çeşitli kuruluşlar oluşmuştur. Türkiye’de ise 1980 sonrası alından kararlar ve yapılan düzenlemelerde, finansal serbestleşme hareketleri başlamıştır. Bu hareketlerin devamı olarak 1983 yılında yabancı sermaye ile birlikte “Özel Finans Kurumları” adıyla faaliyete başlamış ve Türkiye’de katılım bankacılığının temeli atılmıştır.

Bankacılığa benzer şekilde tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, klasik faizli bankacılıktan farklı olarak, faizsiz finansman prensipleri doğrultusunda finansman kullandırma yöntemleriyle değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşan katılım bankaları, bir taraftan atıl fonların ekonomiye kazandırılması suretiyle klasik faizli bankaları tamamlayıcı fonksiyonu uygularken, diğer taraftan ekonomiye kazandırılan fonların klasik faizli bankaların sunmadığı yeni finansal enstrümanlarla tekrar ekonomide yatırım amaçlı kredilere dönüştürülmesi suretiyle de klasik faizli bankacılığa alternatif bir piyasa geliştirmiştir. Ayrıca, fon kullanılan sektörlerin hem yatay ve dikey hareketlilik gösterebilecek besleyici özellikte olması, hem de gayri ahlâki, kumar ve alkol gibi üretim birimleriyle finansman ilişkisine girmemeleri ve fon kullandırma yöntemlerinin ekonomiye sağladığı dinamizm ve krizlere ve spekülatif dalgalanmalara karşı geliştirdiği dirençle, Türkiye ekonomisine ve insanına ekonomik ve sosyal anlamda mütevazî katkıları yanında, konvansiyonel bankaların sunmadığı alternatif finansman enstrümanlarını müşterilerine sunmalarıyla bankacılık sektörünün hizmet yelpazesini genişleterek Türk finans piyasasına çeşitlilik ve derinlik getirilmesine de pozitif katkıları olmuştur (Ulusever, 2009:1).

Beş kıtada 60’den fazla ülkede faaliyet gösteren İslami finans kuruluşları ve bankaların sayısı dünya genelinde 300’e yaklaşmaktadır. Bunun %40’ı ağırlığı Körfez Devletleri olmak üzere Arap devletlerinde toplanmaktadır. Bunların aktifleri günümüzde 500 milyar doları aşan bir rakama ulaşmıştır. 2007 yılında Arap devletlerindeki İslam bankalarının toplam aktiflerini %90,8’ini Körfez devletlerinin payı teşkil etmektedir. Körfez devletlerinin toplam payının %49,5 kısmını sadece Suudi Arabistan’a aittir. Emirlikler %20 ve Kuveyt %17,4 paya sahiptir. Suudi Arabistan’da merkezi bulunan Dünya İslam Bankaları Birliği faizsiz banka ve kuruluşları için tek çatı oluşturmuştur. Birliğin temel amacı, konvansiyonel (klasik faizli) bankacılık standartları ile faizsiz finansman sisteminin uyumlu çalışmasını sağlamak.

Başlangıçta konunun daha net anlaşılması için İslam Bankacılığında faizsiz sistemin işleyişi ve ekonomiye katkısı oraya konulmuştur. İkinci kısımda ise uluslararası İslam bankaları Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankacılık payı rakamsal verilerle belirlenmiştir. Üçüncü bölümde Türk Bankacılık Sistemi içerisinde faizsiz bankacılık

kriterleri sayısal veri ve grafiklere yer verilmiştir. Bunları takiben son bölümde ise İslam Bankalarının finansal kriz ortamında dünya’da ve Türk Bankacılık sektöründeki gelişimi irdelenmiştir.

2. İSLAM BANKACILIĞI

Çağdaş faizsiz finans kurumlarının ortaya çıkışı 1942’lere dayanmaktadır. Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka 1963 yılında Mısır’ın Mit-Gamr kasabasında kırsal kesimdeki üreticileri aracı ve tefecilerden kurtarmak amacı ile Ahmed en- Naccar tarafından kurulmuştur. Alman tasarruf bankalarının II. Dünya savaşı sonrasında Almanya’nın hızlı kalkınmasında oynadığı rolden etkilenen en-Naccar, bu bankacılık sistemini İslam’ın iktisadi ve kültürel değerleri ile birleştirerek Mısır’da uygulamaya çalışmıştır. Bankanın kuruluş aşamasında Almanya’dan destek alınmıştır. Ancak, En_Naccar’ın faizsiz bankacılık düşüncesini hayata geçirme çabasında olduğunu anlayan Almanlar desteği yarıda kesmişlerdir. En- Naccar tarafından kurulan bu ilk faizsiz banka dört yıl faaliyetini sürdürmüş, 1967 yılında kapanmıştır. Ancak bu ilk deneme, diğer faizsiz bankaların kurulmasına öncülük etmiştir (Bayındır,2005:40-41).

Katılım bankacılığı faaliyetlerinin olduğu ülkelerde, sistemin kapsam ve büyüklüğü ülkeden ülkeye değişiklikler arz etmektedir. Bir uçta finansal sistemin tamamen katılım bankacılığı ürünlerinden oluştuğu İran ve Sudan yer alırken, diğer uçta Endonezya, Malezya; Pakistan veya Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra son yıllarda katılım bankacılığı ürünlerinin, İngiltere, ABD ve İsviçre gibi ülkelerde de (HSBC, Citibank) kullanıldığı görülmektedir (TKBB, 2007).

Faizsiz bankacılığa ilişkin dünya’ya sesini duyuran en önemli kuruluş, 1975 yılı Ekim’in de Cidde’de kurulan İslam Kalkınma Bankası dır. (Akın, 1986:114). Klasik batı banka modellerini model alan Türkiye’nin kurucu üye olarak yer aldığı İslam Kalkınma Bankası, İslam Konferansı Teşkilatı’na üye ülkelerin kalkınma programlarını destekleyen bir kuruluş niteliğindedir (Küçükkoçaoğlu, 2005:2). İslami Bankalara teknik danışmanlık hizmeti vermek üzere 1977’de Uluslar arası İslam Bankaları Birliği (International Association of Islamic Banking - İAİB) ve Lefkoşa’da İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu (International Institute for Islamic Banking) kurulmuştur. Bu kurumlar çeşitli seminerler vasıtasıyla aralarında bilgi alışverişinde bulunmakta ve İslam bankacılığı gelişimine ve problemlerinin çözümünde katkıda bulunmaktadır.

2.1.Faizsiz Sistemin İşleyişi

Katılım Bankalarının çalışma prensipleri (Özsoy,1997:101) özet olarak, İslami kurallara bağlılık, paranın değer ölçücü ve değişim aracı olarak kabul edilmesi, faizsizlik ilkesi ve üretim faaliyetlerinde bulunulması olarak belirlenmektedir.

Faizsiz bankacılık için kâr elde etmek tek ve asli amaç olmasa da, bu bankaların yaşayacağı şartlar içerisinde canlı ve başarılı bir yapıyı tutturabilmeleri için kâr fırsatlarından

elverdiği ölçüde istifade etmeleri zorunludur (Başgümüş, 1997:29). Faizsiz sistemde, özel cari hesaplar veya katılma hesapları (kâr zarara katılma hesapları) ile toplanan fonlar Finansman Desteği, Kâr Zarar Ortaklığı, Leasing ve Mal Karşılığı Vesaikin Alım-Satımı gibi fon kullandırma teknikleriyle reel sektöre geri dönüşü sağlanır. Bu metotlarla elde edilen kârı %80'i hesap sahiplerine katılma oranlarına göre dağıtılır, %20'si Kurum payı olarak ayrılır.

Faizsiz sistemin işleyişinde küresel olarak finans endüstri hacmi değişkenlik göstermektedir. Toplam beş alana yayılmış olan faaliyet alanı Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Global Faizsiz Finans Endüstri Hacmi 2008 (milyar dolar)

Şekil 1'de görüldüğü gibi dünya'daki faizsiz endüstri hacmi %78,5 pay ile faizsiz bankacılık sektöründedir. Bunu takiben ikinci sırada %13,9 kira sertifikası gelmektedir. İşlem hacmi olarak diğer faizsiz ortak fonlar, özkaynak fonları ve sigortacılık bunları takip etmektedir.

2.2. Ekonomiye Katkısı

Katılım Bankalarının ekonomiye farklı açılardan katkısı vardır. Finansal sisteme girmeyen fonların sisteme kazandırarak, tasarruf sahibine kazanç sağlaması (atıl kaynakların değerlendirilmesi), gelir dağılımını düzenleyici etkileri, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin büyümesine olan katkıları, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, Kurumlar Vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödeyerek kamu maliyesine katkıları, reel sektörün doğrudan fonlanması sebebi ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyo-kültürel faaliyetlere katkıları sayılabilir.

Katılım Bankacılığı modeli ile yeni bir enstrüman olarak ortaklık ve kâr payı gibi risk paylaşımıyla tanışmış ve bu enstrümanlar sayesinde, bir taraftan ekonomi daha dinamik bir boyut kazanırken, diğer yandan fonlanan kesimin küçük ve orta büyüklükteki ve ekonomiyi tetikleyecek pozitif bir çeşitlilik arz eden işletmeler olmasından dolayı, yatırımların hem marjinal getirisi, hem de diğer sektörleri beslemesiyle istihdam ve gelir etkisi de daha yüksek olmuştur (Ulusever, 2009:13).

3. ULUSLAR ARASI İSLAM BANKALARI

Katılım bankacılığı, 1970'li yıllardan itibaren Dünya mali gündeminde tartışılan bir konudur. Türkiye'deki ilk uygulaması ise, 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu tarafından başlatılmıştır. Faizsiz bankalar, iştirakleri ve şubeleri ile halen 60'dan fazla ülkede faaliyet göstermektedirler. Bünyelerinde faizsiz esaslara göre çalışan birimler kuran batılı kurumlar da vardır. Bunlara örnek olarak, Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs gibi müesseseler sayılabilir. Batılı bankalarca kurulan ilk bağımsız faizsiz banka, Citibank tarafından 1996 yılında, 20 milyon USD sermaye ile Bahreyn'de kurulan Islamic Investment Bank'dır.

İslam Bankacılık olarak adlandırılan faizsiz bankalar günümüzde dikkat çekici bir büyüme sürecine girmiştir. Özellikle son yıllarda yaşanan global mali krizler, toplumları faiz üzerine kurulan kağıt ekonomisinden uzaklaştırmaya, ve üretim ekonomisini destekleyen İslami bankacılık ürünlerine yönelmelerine sebep olmuştur (İştar, 2009:60). Dünyada şuan 300’den fazla faizsiz banka faaliyet göstermekte ve bunların global faizsiz fon hacminin yaklaşık 700 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.

2008 yılı sonu itibariyle faizsiz bankacılık sistemi rakamlarla ifade edilmek istendiğinde şu veriler ortaya çıkmaktadır (TKBB, 2008:29):

- Global faizsiz finans endüstrisi 700 milyar \$’dır.
- Son 5 yıllık faizsiz finans endüstrisi yıllık bileşik ortalama büyümesi %23,5’tir.
- Global faizsiz bankacılık hacmi 550 milyar \$’dır.
- Global Müslüman nüfus 2,5 milyar, yani dünya nüfusunun %30’u kadardır.
- Faizsiz bankacılık yapan 75 ülkede, 300 banka ve yaklaşık 250 bin çalışan bulunmaktadır.
- Körfez ülkelerinin toplam faizsiz finans endüstrisindeki aktif payı yaklaşık %66’dır.

İslami bankacılığın dünyadaki popülaritesinin artması ile birlikte, HSBC, City Bank, Morgan Stanley, Goldman Sachs, ABN Ambro, Bank of America, Societé Generale gibi birçok büyük finans kuruluşu faizsiz bankacılık faaliyetlerine başlamıştır (Bayındır.2008 :40).

Grafik 1: Dünya’da Toplam Bankacılık Sektöründe Faizsiz Bankacılığın payı

Görüldüğü gibi dünyadaki toplam bankacılık sektöründe faizsiz bankacılığın payı GCC ülkelerinde %32 ile birinci sıradadır. Türkiye ise % 3 ile en az paya sahiptir. Körfez ülkelerinin sektördeki payının artmasında, petrol gelirlerindeki yükselme ve uluslararası faizsiz finans kurumlarının merkezlerinin burada olmasının etkileri olduğu söylenebilir (İştar, 2009:63).

3.1.İslam Kalkınma Bankası (IDB)

İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank IDB) toplam 56 ülke üyeliğinden oluşmaktadır. Banka'nın temel ofis Cidde Suudi Arabistan yer alır. Dört bölge ofisleri Rabat, Fas açıldı (1994), Kuala Lumpur, Malezya (1994). Almatı, Kazakistan (1997), ve Dakar, Senegal (2008). Banka ayrıca on iki üye ülke temsilcileri alanına sahiptir. Bunlar: Afganistan, Azerbaycan, Bangladeş, Gine Conakry, Endonezya, İran, Nijerya, Pakistan, Sierra Leone, Sudan, Özbekistan ve Yemen. IDB’nin son olarak toplam sermayesi 15 milyar İslam Dinarı belirlenmiştir. Bankanın hesap birimi İslam Dinarı(ID)’dir. ID Milletler arası para fonu (IMF)’nun özel çekme hakkı (SDR)’na eşittir (Uçar, 2008:37).

Türkiye, 8.8.1974 gün ve 74/8821 sayılı Bakanlar Kurulu doğrultusunda, IDB’ye 1975’te 10 milyon ID ile katılarak bankanın kurucuları arasına katılmıştır. Genel bir bakış

açısı kazandırmak amacıyla Tablo 2’de üye ülkeler arasında en yüksek sermaye payına sahip 6 ülke sermaye ve hisse payları ayrıntılı verilmiştir.

Tablo 1: IDB Üye Ülkelerinin Sermaye Dağılımı

3.2. Dar Al-Maal Al- İslam (DMI)

İslam Kalkınma Bankası’nın ihtiyacı karşılamaktaki bazı yetersizlikleri ve özel sektör projelerine destek vermemesi gibi nedenlerle Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) gibi ülkelerin örgütlenmeleriyle İsviçre’de 1981 yılında Dar Al-Maal Al-İslami (DMI) kurulmuştur. DMI, diğer Müslüman ülkelerde de faizsiz bankacılık uygulamasının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. DMI’nın kurulum sermayesi 1 milyar ABD Doları’dır. DMI, Türkiye’de Faisal Finans Kurumu’nun kurulmasında en büyük ortak olarak katılmıştır.

3.3. Al Baraka Grubu

Al- Baraka Limited Şirketi, 11. 03. 1981 yılında İngiliz bankacılık mevzuatına uygun olarak kurulmuştur. Al- baraka grubunun bugün merkezi Bahreyn’de olmak üzere, Cezayir, Mısır, Endonezya, Ürdün, Lübnan, Pakistan, Güney Afrika, Sudan, Tunus ve Türkiye’de çeşitli kuruluşları bulunmaktadır. Al-Baraka Grubu faaliyet gösterdiği Körfez, Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyalarında finansal ürün ve hizmeti sunmaya devam etmektedir. Singapur’dan İngiltere’ye, Güney Afrika’dan Fas’a, Avustralya’dan Kazakistan’a kadar 66 ülkede 500’den fazla banka muhabirlik ağı kurmaktadır. Al Baraka grubunun misyonu, bireysel, ticari ve yatırım bankacılığı hizmetlerini, ve hazine hizmetlerini İslami kurallara uygun biçimde yerine getirmek, böylelikle faizsiz bankacılığına dünya çapında öncülük etmektir.

4. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI

4.1. Türk Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Dağılımı ve Payı

Son yıllarda Türk Bankacılık Sektörü içerisinde Katılım Bankalarının payı küçümsenmeyecek derecede gelişme göstermektedir. Ülkemizdeki bankacılık sektöründe Kamu Mevduat Bankaları, Özel Mevduat Bankaları, Küresel Sermayeli Mevduat Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile Katılım Bankalarının sektörel kıstasları aşağıda grafiklerle izah edilmiştir.

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı Dağılımı

Grafik 3:Türk Bankacılık Sektöründe Şube Sayısı Dağılımı

Grafik 4: Türk Bankacılık Sektöründe Personel Sayısı

Grafik 5: Türk Bankacılık Sektöründe Hesap Türleri (Bin Adet)

Tablo 2: Temel Sayısal Büyüklüklere Göre Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payı

Tablo 3: Bilanço Büyüklüklerine Göre Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payı

Katılım Bankalarındaki gelişme izlendiğinde 2005 yılından sonra göz ardı edilmeyecek bir gelişme olduğu söylenebilir. 2001 yılında yaşanan mali kriz tüm sektörlerde olduğu gibi katılım bankalarını da etkilemiştir. Ancak finansal piyasalardaki olumsuzluklara rağmen Katılım Bankaları harekete geçmiştir. Mevduat Bankaları 2005’den sonra küçülmek zorunda kalmışlar. Katılım Bankaları ise sabit kalarak piyasa paylarını artırmışlardır. Mevduat Hesaplarının sabit kalması buna karşılık Katılım Hesaplarının nerdeyse 2 katına çıkması, Katılım Bankalarına piyasada güven oluştuğunun bir göstergesidir.

4.2. Katılım Bankalarında Toplanan Fon ve Mevduatlar

Türkiye’deki Katılım Bankalarında gözle görülen bir artış olmuştur. Toplanan Fonlar, Kullandırılan Fonlar, Toplam Aktifler, Özvarlıklar ve Net Kâr kıstasları incelenerek bu gelişimi daha da net görmek mümkündür. Aşağıda Grafik 6’de 2006 -2009/11 tarihleri arasındaki verileri dikkate alarak artışları aşağıdaki grafikte görülmektedir.

Grafik 6: Katılım Bankalarında Genel Görümüm

Sonuç olarak 2009/11 yılı itibari ile toplanan fonlar incelendiğinde %30 artarak 29.4 milyar TL’ye yükseldiği görülmektedir. Toplanan fonlar içindeki Yeni Türk Lirası fonların payı %65, Yabancı para fonların payı ise %35 olmuştur. Dönem içinde TL ‘de %47, YP fonlarda %19’lük artış meydana gelmiştir. Katılım bankalarının yıllar itibariyle başlıca Toplanan Fon rakamları aşağıdaki gibidir: (bkz. Tablo5)

Tablo 4: Yıllara göre toplanan fonlar

4.3. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu göre sürdüren Albaraka Türk Katılım Bankası “Al-Baraka Grubu”nun Türkiye temsilcisi olarak 1984 yılında kurulmuş ve 1985 yılından itibaren faaliyete geçmiştir. Albaraka Türk’ün 30.11.2008 tarihi itibariyle ortaklık

yapısının içinde yabancı ortakların payı %66,42, yerli ortakların payı %12,44 ve halka açık olan pay ise %21,14'dür (Albaraka Türk, 2008)

Albaraka Türk, dünyanın dört bir tarafında 66 ülkede 500'dan fazla banka ile kurduğu geniş muhabirlik ağı ile hizmet vermektedir. 2008 yılı ikinci ara dönemi itibariyle 36 şube İstanbul'da, 54 şubede diğer illerde olmak üzere toplam 90 şubesi ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Albaraka Türk, 2009 yılı ilkyarısında "Özel Cari Hesaplar" ve "Kâr ve Zarara Katılma Hesapları" yoluyla toplandığı fonlarda yaklaşık, %16,48'lik bir artış sağlamıştır. Bankanın toplam fonları, 30 Haziran 2009 itibariyle 3 milyar 492 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu fonların yaklaşık %53'ü döviz cinsi fonlardan oluşmaktadır. Cari hesaplar 2009 ilkyarısında %7,50'lik bir artışla 470 milyon 881 bin TL'ye yükselmiştir (Albaraka Türk, 2009/6).

4.4. Bank Asya

Asya Katılım Bankası A.Ş. 24 Ekim 1996'da İstanbul'da faaliyete başlamış ve 20.12.2005 tarihi itibariyle "Asya Finans Kurumu Anonim Şirket"i olan unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir. Kuruluşundan itibaren sermayeye dayanan çok ortaklı bir yapıya sahip olan Bank Asya, Mayıs 2006'da sermayesinin %23'ünü halka arz ederek ödenmiş sermayesini 300 milyon TL'ye çıkarmış, aynı zamanda halka açılan ilk katılım bankası olmuştur (Bank Asya, 2008).

Bank Asya, Genel Müdürlük birimleri haricinde Aralık 2008 tarihi itibariyle 148 şube ve yurt içinde 2, yurt dışında 1000 muhabir banka ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Haziran 2009 dönemi sonunda sermayesini 900 Milyon TL'ye çıkarmıştır. Eylül 2009 dönemi itibariyle 149 şubesi ve 3833 personeli bulunmaktadır.

4.5. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Evkaf Katılım Bankası A.Ş.(Kuveyt Türk), 16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bankalar Kurulu Kararı'nın tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 yılında kurulmuş bir katılım bankasıdır. Kuveyt Türk'ün en büyük ortağı olan Kuveyt Finans Kurumu, Türkiye'deki faaliyetlerinin yanı sıra Dünya'da faizsiz finans kurumları üzerine çeşitli iştirakleri bulunmaktadır. 31 Mart 1989'daki kuruluş sermayesi 15 milyar TL olan Kuveyt Türk, 2004'te sermayesini 95 milyon TL'den 199 milyon TL'ye çıkarmıştır. Kuveyt Türk'ün %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na (Kuwait Finance House) , %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %18'u Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'i de diğer ortaklara aittir (Kuveyt Türk Katılım Bankası,2008).

Banka, 30 Haziran 2009 itibariyle, 2008 yılsonu aktif büyüklüğü ile kıyaslandığında aktiflerini %7.9 artırarak 6 Milyar 224 Milyon Türk Lirasına çıkartmıştır. 2009 yılının ilk altı ayında elde edilen 83.2 milyon TL kârın etkisi ile Öz kaynaklarını %11.33 artarak 763.4 milyon TL'na, toplanan fonlar da %17.1 artarak 4 milyar 767 Milyon TL'na ulaşmıştır. Sermaye yeterliliği rasyosu ise 30/06/2009 itibariyle %15.25 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıl

Şubat ayında vadesi dolan 200 milyon USD sendikasyon kredisinin geri ödemesi gerçekleştirilmiş ve Nisan ayı içerisinde 115 milyon USD tutarında yeni bir sendikasyon kredisi alınmıştır (Kuveyt Türk Katılım Bankası,2009/9).

4.6. Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi

Türkiye Finans Katılım Bankası; geçmişi 1985 yılına dayanan, Türkiye’de ilk kurulan Özel Finans Kurumları’ndan biri olan Family Finans ve 01.10.1991 yılında Ankara’da faaliyete geçen Anadolu Finans’ın birleşmesiyle oluşmuş bir bankadır. Devir yolu ile birleşme çalışmaları 30.12.2005 tarihinde tamamlanmış, Türkiye Finans Katılım Bankası’nın ortaklık yapısı Temmuz 2007 itibariyle Boydak Grubu ve Ülker Grubu’nun bankanın yüzde 60 hissesini, aktif toplamı açısından Suudi Arabistan’ın en büyük bankalarından biri olan The National Commercial Bank’a satışı konusunda anlaşmaya varması ile yeni bir değişikliğe uğramıştır. The National Commercial Bank Türkiye Finans’ın %60 hissesini 1 milyar 80 milyon Amerika Dolar’ına satın almış ve Ülker ve Boydak gruplarının geriye kalan %20’ser hisseye sahip oldukları görülmektedir.

Banka 2009 yılın ilk dokuz ayında aktiflerde %17,7’lik bir büyüme gerçekleştirerek yaklaşık 8 milyar 364 milyon TL’lik bir büyüklüğe ulaştı. 2009 yılı Eylül ayı itibariye Türkiye Finans’ın ülke geneline yayılmış 178 şubesi ve 3272 çalışanı bulunmaktadır (Türkiye Finans Katılım Bankası,2009/9).

5. İSLAM BANKALARININ FİNANSAL KRİZ ORTAMINDAKİ GELİŞİMİ

2007 yılında başlayan küresel finans krizine rağmen faizsiz bankacılık sektörü son 5 yılda ortalama %23,5 oranında büyümüştür (TKBB,2008: 29). Türkiye Katılım Bankaları birliği çatısı altında bir araya gelen Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans, bilanço büyüklüğü açısından 25 milyar 769 milyon TL ile sektörün %3,6’sını oluşturmaktadır. 2001-2008’e aktif gelişimi sektördeki payların yüzde 1,08’den 3,69’e çıkarırken, özkaynak gelişimi açısından da yüzde 1,07’den 4,84’e ulaşmıştır (Zaman, 2009:15). İslami finans kuruluşlarının krize rağmen büyümeleri dünya’da konvansiyonel bankacılığını daha cazip hale getirmiştir.

Bunun yanı sıra faizsiz bankacılık sisteminin Avrupa ülkelerinde yaygınlaşması için yasal düzenlemeler devam etmektedir. Başta Amerika ve Almanya olmak üzere ilgili makamların onayını bekleyen fonun 2010 ilk çeyreğinde İslami Bankacılık seçenekleri aralığının genişletilmesi hedeflenmektedir. Alman bankacılık düzenleme ve denetleme otoritesi (Bafin), Kuveyt Türk’ün Almanya temsilciliğinin Finansal Hizmetler Şubesi’ne dönüşmesi için yaptığı lisans başvurusunu kabul etti (Zaman, 2009/Eylül). Böylece Almanya’da faizsiz bankacılığın yolu açılmış oldu. Aynı gelişmeler Avrupa Birliği üyelerinde de devam etmektedir. ABD ve Avrupa Birliği üyelerinin bu yöndeki kararı değişen sermaye piyasalarının küreselleşmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde Katılım Bankalarının 2009 yılında durum biraz daha farklıdır. Bankalar faizlerdeki iniş ve kredi pazarındaki daralma nedeniyle ellerindeki likiditeyle Hazine'yi fonlayarak yüksek kârlar elde ederken, faiz enstrümanını kullanamayan katılım bankaları, biriken likitidelerini değerlendirmekte oldukça zorlanmaktadır. Ekonomideki durgunluk sonucu reel sektörün kredi talebindeki daralmadan en fazla etkilenenlerden biri de katılım bankaları oldu (Turkish Yatırım, 2009:9) Azami 1 yıl vade ile murabaha hizmeti veren sektör bankaları, doğrudan kredi yerine müşteri ile ticaret yaparak fon kullanıyorlar. Bu farklılık da daralan kredi piyasasında, sektörün alacağı payın azalmasına neden oluyor. Gerçek amacı reel sektörü fonlamak olan bir alanda TKBB verilerine göre kredilerde gerçekleşen %4 büyüme önemli sayılmıyor. Katılım bankalarının topladığı fonlardaki %30'luk kaynak artışına karşılık, sektör sınırlı enstrüman sayısı nedeniyle bu kaynağı muhabir bankalarda değerlendirmek zorunda kalmıştır.

Islamic Finance News dergisi, 2009 yılının en iyilerini açıkladı. Sektörün önde gelenleri arasında yapılan Best Islamic Bank anketi 'Ülkeler' kategorisinde, Türkiye'den Türkiye Finans en iyi katılım bankası olarak seçildi. Türkiye'de "Katılım Bankacılığı" olarak tanımlanan sektörün dünyadaki önde gelen yayınlarından Islamic Finance News dergisi, 2009'un "en iyi" banka ve finansal kuruluşlarını belirledi. Tüm dünyada sektörün en prestijli ödülllerinden biri olarak kabul edilen "Best Islamic Bank" anketi "Ülkeler" kategorisinde, Türkiye Finans, Türkiye'nin "en iyi" katılım bankası olarak belirlendi.

6. SONUÇ

Kâr ve zarara katılmayı esas alan faizsiz bankacılığın tarihsel sürecini incelediğimizde, modern anlamda faizsiz bankacılık ihtiyacının 20. Yüzyılda İslam ülkelerinde görülmeye başlayan sanayileşme hareketleri ve 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının ani artışı ile ortaya çıktığı görülmektedir. Bireysel anlamda kişilerin tasarrufları ticaret erbabının elinde kâr-zarar ortaklığı esasına göre değerlendirilmekteydi; fakat sanayileşme ile birlikte büyük yatırım projelerinin finansmanı için bu kişisel tasarrufları bir araya getirebilecek faizsiz bir bankaya ihtiyaç duyulmuştur.

Dünya'da ilk 1970 yıllarında İslami Bankaların faaliyeti başlamaları ile birlikte dünya çapında çeşitli kuruluşlar oluşmuştur. Türkiye'de ise 1980 sonrası alından kararlar ve yapılan düzenlemelerde, finansal serbestleşme hareketleri başlamıştır. Bu hareketlerin devamı olarak 1983 yılında yabancı sermaye ile birlikte "Özel Finans Kurumları" adıyla faaliyete başlamış ve Türkiye'de Katılım Bankacılığının temeli atılmıştır. Beş kıtada 60'dan fazla ülkede faaliyet gösteren İslami finans kuruluşları ve bankaların sayısı dünya genelinde 300'e yaklaşmaktadır. Bunun %40'ı ağırlığı Körfez Devletleri olmak üzere Arap devletlerinde toplanmaktadır. Bunların aktifleri günümüzde 500 milyar doları aşan bir rakama ulaşmıştır.

Katılım Bankalarının ekonomiye farklı açılardan katkısı vardır. Finansal sisteme girmeyen fonların sisteme kazandırarak, tasarruf sahibine kazanç sağlaması (atıl kaynakların değerlendirilmesi), gelir dağılımını düzenleyici etkileri, reel sektöre kaynak aktararak

ekonominin büyümesine olan katkıları, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, Kurumlar Vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödeyerek kamu maliyesine katkıları, reel sektörün doğrudan fonlanması sebebi ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyo-kültürel faaliyetlere katkıları sayılabilir.

Katılım Bankalarındaki gelişme izlendiğinde 2005 yılından sonra göz ardı edilmeyecek bir gelişme olduğu söylenebilir. 2001 yılında yaşanan mali kriz tüm sektörlerde olduğu gibi katılım bankalarını da etkilemiştir. Ancak finansal piyasalardaki olumsuzluklara rağmen Katılım Bankaları harekete geçmiştir. Mevduat Bankaları 2005’den sonra küçülmek zorunda kalmışlar. Katılım Bankaları ise sabit kalarak piyasa paylarını artırmışlardır. Mevduat Hesaplarının sabit kalması buna karşılık Katılım Hesaplarının nerdeyse 2 katına çıkması, Katılım Bankalarına piyasada güven oluştuğunun bir göstergesidir.

2007 yılında başlayan küresel finans krizine rağmen faizsiz bankacılık sektörü son 5 yılda ortalama %23,5 oranında büyümüştür. Türkiye Katılım Bankaları birliği çatısı altında bir araya gelen Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans, bilanço büyüklüğü açısından 25 milyar 769 milyon TL ile sektörün %3,6’sını oluşturmaktadır. 2001-2008’e aktif gelişimi sektördeki payların yüzde 1,08’den 3,69’e çıkarırken, özkaynak gelişimi açısından da yüzde 1,07’den 4,84’e ulaşmıştır.

İslami finans kuruluşlarının krize rağmen büyümeleri dünya’da konvansiyonel bankacılığını daha cazip hale getirmiştir. Bunun yanı sıra faizsiz bankacılık sisteminin Avrupa ülkelerinde yaygınlaşması için yasal düzenlemeler devam etmektedir.

Ülkemizde Katılım Bankalarının 2009 yılında durum biraz daha farklıdır. Bankalar faizlerdeki iniş ve kredi pazarındaki daralma nedeniyle ellerindeki likiditeyle Hazine’yi fonlayarak yüksek kârlar elde ederken, faiz enstrümanını kullanamayan katılım bankaları, biriken likitlerini değerlendirmekte oldukça zorlanmaktadır. Ekonomideki durgunluk sonucu reel sektörün kredi talebindeki daralmadan en fazla etkilenenlerden biri de Katılım Bankaları oldu. Faizsiz Bankacılığın en önemli örneği Türkiye’nin de üyesi bulunduğu İslam Kalkınma Bankası’dır. Türkiye 1984 yılında İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu’nda devamlı üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye elli devleti çatısı altında toplayan İslam âleminin en büyük finansman kuruluşunda çok etkin rol oynayabilecek konuma gelmiştir. Önümüzdeki dönemlerde, fon artışının devam edeceğini, küresel ekonomik krizin de etkisinin azalması ile birlikte fon kullandırma ile birlikte aktiflerin içindeki payının artacağını, bunun doğuracağı gelir artışı yanında gerek kaynak maliyetindeki düşüş ve gerekse büyüme hızımızdaki artışın sağlayacağı olumlu etkilerle, Katılım Bankalarının öz kaynak kârlılığının önceki yıla göre artacağını beklenmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKIN Cemal,(1986)“**Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**”,İst. Kayıhan Yayınları.
2. ALBARAKA KATILIM BANKASI A.Ş. “**30 Eylül 2008 Dönemi Faaliyet Raporu**”.Albaraka Türk, http://www.albarakaturk.com.tr/ALBA/?P=BTN_A, (Erişim Tarihi: 22.01.2009).
3. ASYA KATILIM BANKASI A.Ş., (2008) **Faaliyet Raporu.Bankacılık Tecrübesi**”, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.17.
4. BAŞGÜMÜŞ, Abdülkâki,(1997), **Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçerisindeki Yeri**, İstanbul.
5. BAYINDIR, Abdülaziz, (2008), “**Faizsiz Sistemde Ödemeyi Geciktiren Borçluya Uygulanacak Maddi Ceza**”, İstanbul
6. BAYINDIR, Servet, (2005), **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık,Rağbet Yayınları**, İstanbul.
7. DURMAN, Tamer Selçuk (8 Kasım 2006), “**Katılım Bankaları ve Basel II**”(sunum), Uluslar arası Finans Arenası, İstanbul, <http://www.tkbb.org.tr/download/K.%20BANK.%20Risk%20Y..pdf>
8. ESKİCİ, Mustafa Mürsel (Haziran 2008), “**Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi.
9. İŞTAR, Emel, (2009), “**Katılım Bankacılığı Tarihi**”, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
10. KUVEYT TÜRK <http://www.kuveytturk.com.tr/tr/NewsDetail.aspx?NewsID=84> (Erişim Tarihi: 01.11.2008).
11. KÜÇÜKKOCAOĞLU Giray., (2006), “**İslami Bankalar ve İslami Finans**”(Erişim Tarihi: 01.11.2008).
12. ÖZSOY, İsmail, (1997), “**Özel Finans Kurumları**”, Asya Finans Kültür Yayınları1, İstanbul.
13. T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş., (2009/4), **Uluslar arası Piyasalar Aylık Bülteni**, Stratejik Planlama Daire Başkanlığı.
14. TURKİSH YATIRIM Yatırım(2009), <http://www.turkborsa.net/docs/raporlar/sector/BANKACILIK%20SEKT%C3%96R%C3.pdf>
15. TKBB,(2008), “**Dünya’da Faizsiz Bankacılık**”, Katılım Bankaları 2008
16. TKBB, (2008), **Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık**, Birlik Yayınları.
17. TKBB, **Dünya’da ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık 2007**.
18. TKBB, (2007), “**Katılım Bankacılığının Gelişim Potansiyeli Göz kamaştırıyor**”, Dünya’da ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.
19. TÜRKİYE KATILIM BANKASI (2009), **Faaliyet Raporu**.Türkiye Finans Katılım Bankası

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/hakkimizda/haberlerimiz.aspx>(Erişim Tarihi: 23.10.2009)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/hakkimizda/haberlerimiz.aspx>(Erişim Tarihi: 23.10.2009).

20. UÇAR, Mustafa, **Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, Faizsal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları

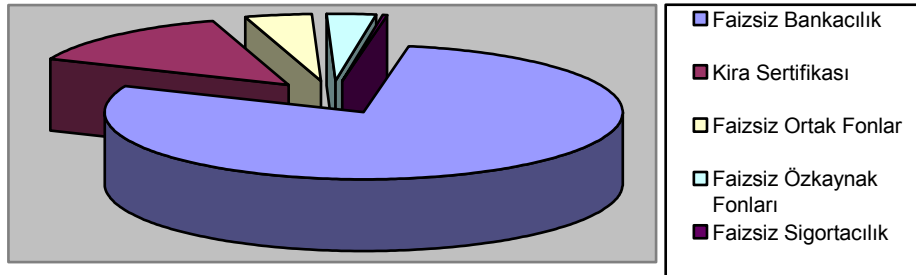
21. ULUDAĞ İlhan , Erisah A., (1999), **Finansal Hizmetler Ekonomisi**, Beta Yayın,İstanbul

22. ULUSEVER Talat, (2009), “**Katılım Bankacılığının Türk Finans Sektörüne Getirdiği Yenilikler ve Açılımlar**”,Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı.

23. ZAMAN GAZETESİ (2009), “**Almanya’da Faizsiz Bankacılığa İzin Verdi**”

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=890049>

Şekil 1: Global Faizsiz Finans Endüstri Hacmi 2008 (milyar dolar)

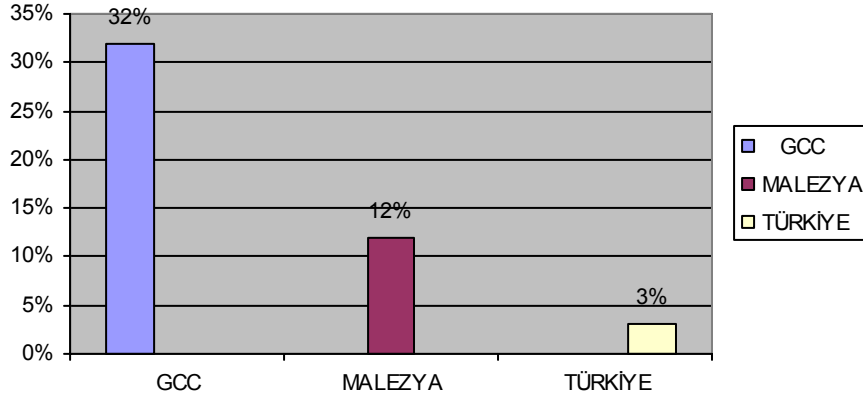

SEKTÖR	MİLYON DOLAR	PAYI
Faizsiz Bankacılık	550,2	% 78,5
Kira Sertifikası	97,3	% 13,9
Faizsiz Ortak Fonlar	30,1	% 4,3
Faizsiz Özkaynak Fonları	20,3	%2,9
Faizsiz Sigortacılık	2,8	%0,4
TOPLAM	700,7	%100

Kaynak: TKBB, Global Faizsiz Finans Verileri, 2007.

Grafik 1: Dünya’da Toplam Bankacılık Sektöründe Faizsiz Bankacılığın payı

AKTİF BÜYÜKLÜĞE GÖRE	ÜLKEDEKİ PAYI
GCC (GULF COOPERATION COUNCIL)	%32
MALEZYA	%12
TÜRKİYE	%3

GCC Ülkeleri: Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri(BAE)

Kaynak: TKBB, Global Faizsiz Finans Verileri (2008)

Tablo 1: IDB Üye Ülkelerinin Sermaye Dağılımı

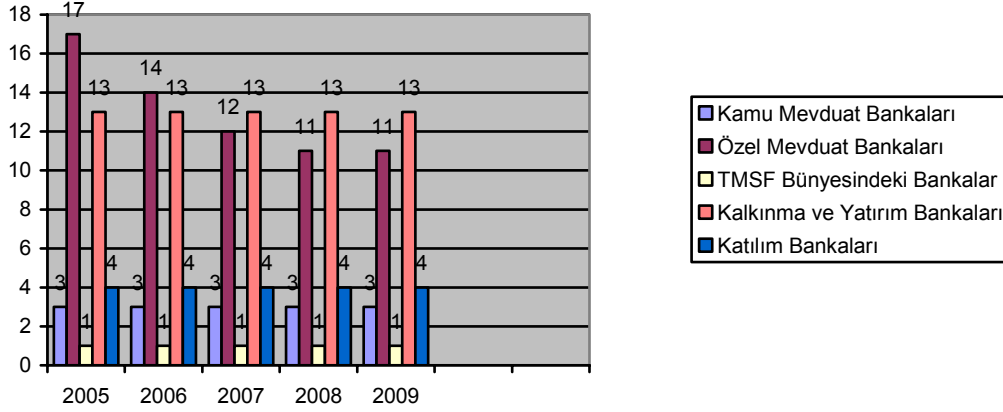
ÜLKELER	SERMAYE PAYLARI (%)	HİSSE PAYLARI	SERMAYE BEDELİ
Suudi Arabistan	26,36	424.960.-	4.249.600.000.-
Libya	9,24	147.824.-	1.478.240.000.-
Katar	8,11	129.750.-	1.297.500.032.-
İran	8,08	129.334.-	1.293.340.032.-
Mısır	7,99	127.867.-	1.278.669.952.-
Türkiye	7,29	116.586.-	1.168.968.004.-

NOT: Sermaye Bedelli İslam Dinar’ı (ID) olarak belirlenmiştir.

Kaynak: IDB, Faaliyet Raporları 2008.

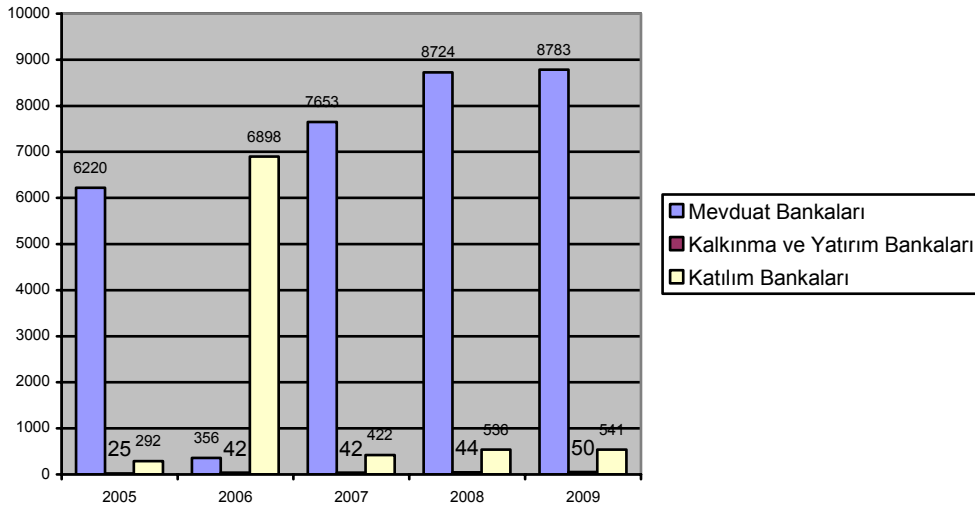

Grafik 2: Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı Dağılımı

Kaynak: BDDK, TKBB (2009/11)

Grafik 3: Türk Bankacılık Sektöründe Şube Sayısı Dağılımı

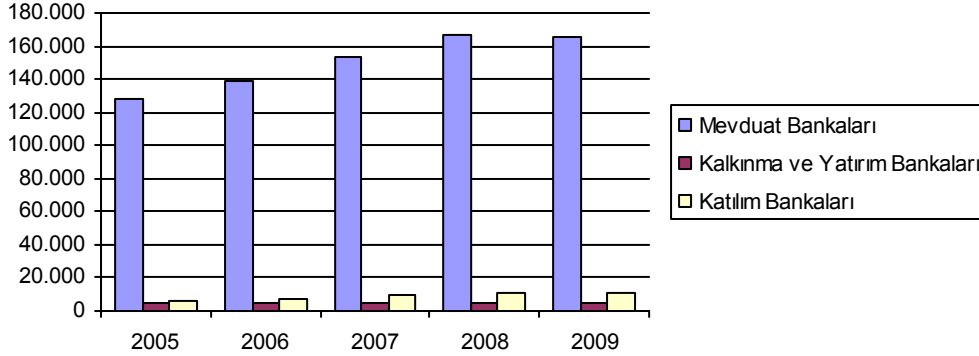

Kaynak: BDDK, TKBB (2009/11)

* Tasfiye sürecindeki banka toplama dâhil edilmemiştir.

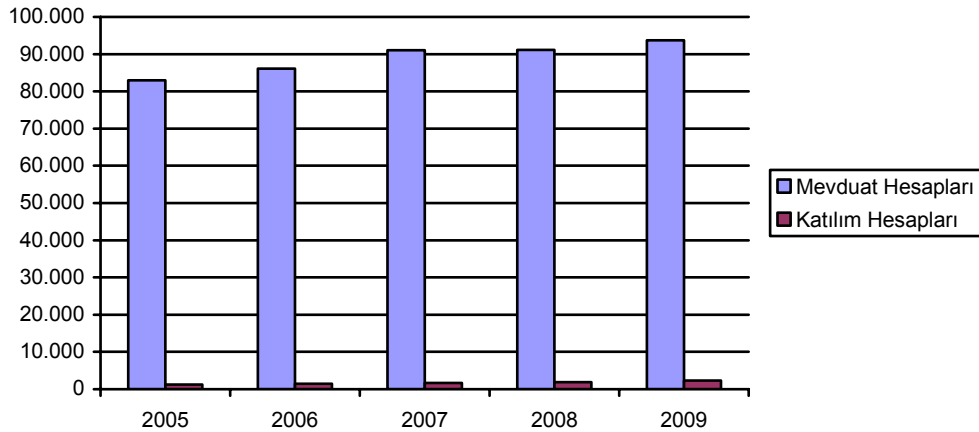
Grafik 4: Türk Bankacılık Sektöründe Personel Sayısı

Kaynak: BDDK, TKBB (2009/11)

* Tasfiye sürecindeki banka toplama dâhil edilmemiştir.

Grafik 5: Türk Bankacılık Sektöründe Hesap Türleri (Bin Adet)

Kaynak: BDDK, TKBB (2009/11)

* Tasfiye sürecindeki banka toplama dâhil edilmemiştir.

Tablo 2: Temel Sayısal Büyüklüklere Göre Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payı

	2005	2006	2007	2008	2009/11
Toplam Banka Sayısı	%7,8	%8	%8	%8	%8,2
Toplam Şube Sayısı	%4,4	%5,1	%5,2	%5,8	%5,8
Toplam Personel Sayısı	%4,1	%4,7	%5,5	%6	%6,1
Toplam Hesapların Payı	%1,4	%1,6	%1,8	%2	%2,4

Kaynak: Oranlara ait veriler BDDK, TKBB (2009/11)

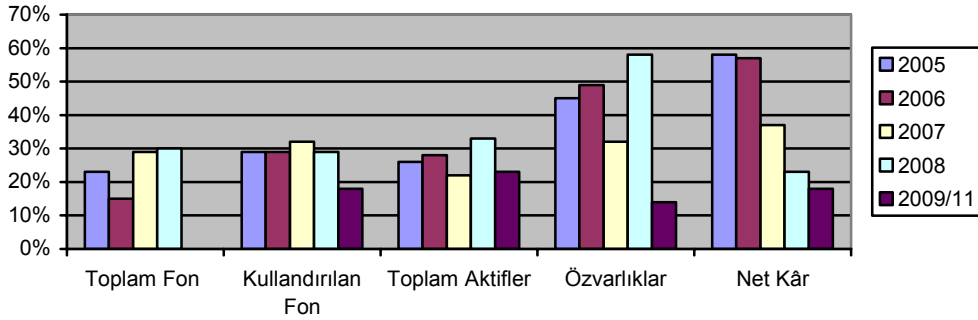

Tablo 3: Bilanço Büyüklüklerine Göre Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payı

	2005	2006	2007	2008	2009/11
Aktif Büyüklük	%2,4	%2,8	%3,3	%3,5	%3,5
Özkaynak Büyüklüğü	%1,7	%2,6	%3,1	%4,3	%4,4
Ödenmiş Sermaye Büyüklüğü	%3,9	%3,6	%3,5	%6,3	%6,5
Nakdi Kredi Büyüklüğü	%4,1	%4,3	%4,9	%4,8	%4,7
G.Nakdi Kredi Büyüklüğü	%8,1	%11,2	%13,2	%15,8	%16
Takipdeki Alacaklar(brüt)	%4	%4,3	%5	%6	%6,2
Mevduat Büyüklüğü	%3,3	%3,6	%4,2	%4,2	%4,4
Dönem Net Kârı	%4,8	%3,4	%3,3	%5	%5,1

Kaynak: Oranlara ait veriler BDDK, TKBB (2009/11)

Grafik 6: Katılım Bankalarında Genel Görümüm

Kaynak: TKBB, www.tkbb.org.tr adresinden derleme

Tablo 4: Yıllara göre toplanan fonlar

Dönem	Toplanan Fon (TL)
1985	28.893.-
1990	1.197.993.-
1995	68.452.825.-
2000	1.860.304.000.-
2005	8.369.155.000.-
2007	12.926.653.000.-
2008	19.200.000.000.-
2009/11	29.400.000.000.-

Kaynak: TKBB, www.tkbb.org.tr adresinden derleme